

דרשת כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

לרגל יומא דהילולא של

כ"ק מרן אדמו"ר הרה"צ מוהר"ר אברהם ישכר זצוק"ל

וחגיגת שמחת בית השואבה

אושפיזא דיוסף צדיקא, יום ה' דחול המועד סוכות תשפ"ד

היום חל יומא דהילולא של כ"ק אבא מארי הרה"צ מרן רבנו אברהם ישכר זצלה"ה, שנפטר כידוע בחול המועד סוכות ביום כ' בתשרי, יום לפני הושענא רבא, באושפיזא דיוסף צדיקא. יהי רצון שיהא זכותו מגן עלינו ועל כל קהל עדתנו, אכ"ר.

והנה היות וביום כזה מצווה עלינו לספר ממעלות הצדיק ולמצות מידותיו, ורבות הנה, אמרנו לעמוד בס"ד על נקודה אחת מרכזית במשנתו. ויהיו נא אמרינו לרצון לפני אדון כל, אמן.

נקדים דברי הגמרא בפרק לולב הגזול (סוכה לא.):

'תניא ארבע מינים שבלולב כשם שאין פוחתין מהן כך אין מוסיפין עליהן, לא מצא אתרוג לא יביא לא פריש ולא רימון ולא דבר אחר. כמושין כשרין, יבשין פסולים. רבי יהודה אומר, אף יבשין כשרים. וא"ר יהודה, מעשה בבני כרכין שהיו מורישין את לולביהן לבני בניהן. אמרו לו, משם ראייה, אין שעת הדחק ראייה' (ע"כ). **פרש"י:** בבני כרכין, שאין דרין על מקום פרדסין ואין דקלים מצויים שם, ע"כ רש"י.

ובאמת פלא, מה סברו בני כרכים שהביאו לולבים ישנים של אבותיהם, כלום חשבו הם שאפשר לצאת ידי חובתן בלולבים יבשים כאלו מלפני שנים רבות. ומה הייתה שיטתן בזה.

ונראה לומר בס"ד בדרך מוסר.

הנה בדבר פסול יבש כתב רש"י במתניתין (כ"ט): לולב היבש פסול, **דבעינן מצווה מהזדרת דכתיב (שמות טו) זה א-לי ואנוהו, ע"כ.** (וראו תוספות, שם).

לאור זה אפשר, שבני דורות המאוחרים מבני כרכין ראו שבלתי יתכן במצבם הם לקיים את הרישא דקרא '**זה אלי ואנוהו**', שהרי לא נשאר להם רק לולבים יבשים, אי לכך אמרו לנפשם נקיים לפחות '**אלוקי אבי ורוממנהו!**' וניטול לולבים של אבותינו שאנו משמרים מדור הקודם, ואף שאבותינו נטלו אותם בעת שהיו עדיין ירוקים וטריים, מכל מקום אין דנים אי אפשר מאפשר. באופן כזה נשאר להם לכל הפחות בחינת '**מנהג אבותינו בידינו**' היינו בידינו ממש, ונזכור בזה אפוא מנהג אבות

כדי שכאשר יבוא הזמן לכשירווח לנו, ויהיו לנו לולבים טריים, אזי נחדש ימים כקדם. מה שאין כן באם לא ניטול כעת לולבים אלה שבידינו, ישתכח מאתנו תורת ד' מינים לגמרי ח"ו, ובאופן כזה עלתה בידם לשמר את מסורת אבותיהם, וזהו מה שהגמרא הזכירה זאת, ומכל מקום אין זה ראיה לשנים הטובות שיש בידם להשיג לולבים טריים ממש, שאפשר ליטול גם לולבים יבשים, כי אין שעת הדחק ראיה, כמו שאמרו בגמרא כזאת רואים אנו גם במין ההדס, שעניינו אחיזה במסורת אבותינו, ולכן מצינו בגמרא (סוכה לב:):

'תנו רבנן, ענף עץ עבות, שענפיו חופים את עצו, ואי זה הוא, הוי אומר זה הדס, תנו רבנן, קלוע כמין קליעה ודומה לשלשלת, זהו הדס.. תנא, עץ עבות כשר, ושאינו עבות פסול. היכי דמי עבות, אמר רב יהודה, והוא דקיימי תלתא תלתא טרפי בקינא. פירש רש"י, תלתא תלתא בחד קינא, שלשה עלין בקן אחד יוצאין מתוך עוקץ אחד, ע"כ. (=וראו תוספות, שם 'וחומרא גדולה הוא דאינו מצוי וכו' ע"ש).

הרמז בזה, שענף עץ עבות רומז לכוח שלשלת האבות, ורמוז בזה שיש לנו לינוק משורש יניקת אבותינו, וזה עניין ענף עץ עבות, אות ע' וא' מתחלפות, כאלו כתוב 'ענף עץ אבות'.

וכיוצא בזה מצינו באתרוג שאמרו חז"ל שהוא נקרא 'הדר' לפי שהוא דר באילנו משנה לשנה' (לא:), היינו שכל זמן שיכול הוא להמשיך יניקתו מאותו האילן עושה כן, והיינו כנ"ל.

באופן מיוחד נראה עניין מסורת הדורות במצוות סוכה, שעל מצווה זאת כתוב בתורה הלשון 'למען ידעו דרותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל'. זהו לשון שלא מצינו כן בתורה בשאר מצוות, אשר מזה נראה שבמצווה זו הקפידה התורה באופן מיוחד שיהיה זיכרון לדורות, בבחינת ואת בניהם ילמדון.

ונראה שבזאת אפשר להבין את דברי המשנה (כח.):

"נשים ועבדים וקטנים פטורין מן הסוכה, קטן שאינו צריך לאימו חייב בסוכה. ומעשה וילדה כלתו של שמאי הזקן, ופיחת את המעזיבה וסיכך על גבי המטה בשביל קטן, ע"כ דברי המשנה. ובגמרא (שם ע"ב) מעשה לסתור, חסורי מחסרי והכי קתני, ושמאי מחמיר, ומעשה נמי וילדה כלתו של שמאי הזקן, ופחת את המעזיבה וסיכך על גבי המיטה בשביל קטן, ע"כ הגמרא.

ובאמת כבר תמהו על זה, מה שייך מצוות חינוך בקטן שנולד, הרי אינו בן דעת כלל, עיין פני יהושע שתמה כן, וראו מה שכתוב בריטב"א בזה, ואכ"מ. ויש שכתבו שהך פיחת את המעזיבה אינה מפני חובת הקטן, אלא מפני חובת הגדול, כדי לקיים ביה תשבו כעין תדורו, כמו שבביתו דר עם הקטן ביחד, וכן גם בסוכה.

אבל לפי מה שנתבאר, יש לומר לולא דמסתפינא, שבאמת בשאר מצוות בעלמא אין שייך חינוך בקטן כזה, אבל שאני במצוות סוכה דכתיב ביה **למען ידעו דורותיכם**, סבירא ליה לשמאי שיש עניין בפירות המעזיבה אף בשביל תינוק שנולד. והיינו, שעל ידי הישיבה בסוכה, יש סגולה בכוח הישיבה הזאת שיקוים בו **'למען ידעו דורותיכם'**, היינו שייקבע בהם מידת דעת, ואף שקטן אינו בן דעת, מכל מקום יש תועלת לשנותיו המאוחרות, בבחינת אימו של רבי יהושע בן חנניה, שהייתה מביאה את עריסתו לבית המדרש, כדי שיספוג התינוק את אוירת בית המדרש, ובאמת זכתה שיצא ממנו רבי יהושע בן חנניה. וכעין זה איתא במצוות **'הקהל'** שהתורה תצווה להביא אנשים ונשים וטף, ושאלו: מילא אנשים ונשים משום למען ילמדון, אבל טף למה באין, ותירצו כדי ליתן שכר למביאייהם. וזו הייתה סברת שמאי שפחת את המעזיבה, כדי שיקום בו **'למען ידעו דורותיכם'**.

רואים מזה שיש בכוח מצוות סוכה לקבוע דעת הדורות. ובאמת יש להוסיף, כי **'ידעו'** הוא גם כן בבחינת **'חיבור'** כמו **'והאדם ידע את חוה אשתו'**, היינו שהתורה תצווה מצוות סוכה, כדי שיהיה חיבור של דורות, האבות עם הבנים.

וכן מצינו בגמרא (ב:) לגבי הילני המלכה, מעשה בהילני המלכה בלוד, שהייתה סוכתה גבוהה למעלה מעשרים אמה, והיו זקנים נכנסים ויוצאים לשם, ולא אמרו לה דבר, אמרו לו משם ראייה, אישה הייתה ופטורה מן הסוכה. אמר להן, והלוא שבעה בנים היו לה, ועוד כל מעשיה לא עשתה אלא על פי חכמים, **ע"כ**. יעוין שם המשך הסוגייה מה שמקשה ומפרק. ולענייננו למדנו, שהייתה מהדרת במצוות סוכה עבור כל בניה, והיינו משום למען ידעו.

ובאמת מצוות סוכה עיקר דין דפנות סוכה למדנו ממקרא של **'בסכת-בסכת-בסוכת'**, ויש אם למסורת (ו:), ומזה למדנו שניים כהלכתן ושלישית אפילו טפח, כי יש אם למסורת ויש רמז לשלש דפנות, ואתא הלכתא וגרעה לדופן שלישית עד טפח, כמבואר בגמרא שם. והיינו כמבואר, שמצוות סוכה עיקר עניינה מסורת אבות יירשו בנים, בחינת למען ידעו דורותיכם.

*

מי שהיה מכיר את **כ"ק אבא מארי זצוק"ל**, וביותר מי שזכה ושמע באוזניו אמרותיו הטהורות מפי **כ"ק אבא מארי זצוק"ל**, יודע כי כל עיקר מציאותו ולימודו היה להכיר את הדורות הקודמים לבני דורות החדשים, שלא ראו ולא שמעו בבחינת **'כי שאל נא לימים הראשונים'**. ובאמת מי שראה לכ"ק אבא מארי זצ"ל, היה רואה בו הוויית דורות הקודמים, שהיה משתקף מזיו פניו ומכל הווייתו ושיחו.

כל מציאותו שנשאר בחיים בניסי ניסים, היה בשביל לזכור ולהזכיר לפליטי חרב, וכן לנו הצעירים בני דורות הבאים, כיצד נראה מלפנים בישראל רב יהודי אותנטי, כיצד נראה רבי מהימים של פעם, מה הייתה מהות **'ראדזין'** של פעם, ומה הייתה מהותו של

גיסו רבנו הקדוש והטהור הרבי ר' שמואל שלמה זצוק"ל, שנספה לדאבוננו על קידוש השם ביום הזעם, והיה עמו במחיצתו עד לימיו האחרונים ממש, והקב"ה שלח אותו בעולמו לפליטה גדולה. ואם כי לצערנו רוב מניין ורוב בניין של חסידות ראדזין המעטירה כלתה באש השמימה, עם תיקה ונרתיקה, אבל באמצעות מרן אאמו"ר זצוק"ל נשתמרה המסורת הקדומה, כי רב היה אוצרו שאצר בקרבו בשנים אלה ששהה בחצר הקודש, והיה כאחד מעצמה ובשרה של חצר הקודש יותר מכל אחר, בתור יד ימינו של גיסו הקדוש הרבי זצוק"ל בכל העניינים, במיוחד ובפרט בבניין וקימום ישיבות "סוד ישרים" דראדזין, שהיה מנהל הישיבות על דעת הרבי זצ"ל, ושימש ידא אריכתא שלו בכל עניינים. ובשעה שהיה צריך לצאת למגבית מיוחדת עבור הישיבות, בפולין או אף בחו"ל, היה רבנו בא על החתום, ומתחתיו מרן זצ"ל כנשיא הישיבות.

מרן היה מזכיר בתדירות מאמר הקודש מזקנו הצדיק הקדוש רבנו בעל 'תפארת שלמה' זצ"ל מרדומסק, על הפסוק 'איש יהודי היה בשושן הבירה ושמר מרדכי וכו' אשר הגלה עם הגולה', מקשה התפארת שלמה, מה היה מיוחד במרדכי שהיה מפליטי הגולה, הרי כולם היו אז פליטי הגולה ('גלות מענטשען')? ותירץ, שהיה הבדל בין מרדכי לכל היתר, שבעוד שאר היהודים התערו בין הגויים ושכחו שהם בגלות, מה שאין כן מרדכי שזכר תמיד הגלות שהם בין הגויים, ושבת המקדש עדיין חרב והיה בכל מהותו 'גלות איד'. וזהו שאמר הכתוב 'איש יהודי היה בשושן הבירה ושמר מרדכי' שבזה היה מרדכי מיוחד שבכולם, שחי הגלות בעצמו במשך כל הזמן.

כמדומה שבחינה כזו היה במרן אאמו"ר זצ"ל, כידוע לכולם שהיה גר באמריקה כעשרים שנה ברציפות, ומשם היה מגיע מידי שנה בשנה כמעט לארץ הקודש. ואף מקודם שהגיע מפולין שהה שם בגפו במשך כארבע שנים, ואחר כך היה נוסע לשם בכל שנה ושוהה מספר חדשים כפי הצורך, מכיוון שהיה לו שם בית מדרש קבוע וכן ידידים משכבר הימים כנודע. והנה עם כל זה, התבטא פעם בפליטת פה באמרו 'לא הייתי באמריקה אף פעם...!' שאלוהו מה הכוונה, אמר אומנם הייתי שם בגופי, אבל בנשמתי מעולם לא הייתי שם! זה יכול לומר על עצמו כאאמו"ר, לפי שכל חייו היה חי את שארית יהדות פולין ונשם את היהדות שם.

את כל זה היה מעביר בתיאור חי ופועם לאנשי דור הצעיר, ולא לבד זאת שהיה מכניס חיות לדור אשר לא ידע את יוסף, אלא שיותר מזה היה מחייה מתים במאמרו.. היינו שראה לעצמו תפקיד וחוב קדוש להזכיר לכל אלה אנשי הגלות שבאו מדור החורבן, שחלקם התרחקו קצת וחלקם הרבה ר"ל, ומרן את כולם קירב והיה מזכיר להם אתה בא ממשפחת פלוני ומבית פלוני, זכור את אבותיך, דע מאין באת! אנוכי הכרתי בעצמי כמה וכמה יהודים, שהיו רחוקים עד מאוד מדרך ראדזין ומהחסידות בכלל, או כמעט מדרך היהדות, ומרן הפיח בהם רוח ונשמה, וכמו שאמר רבנו בחגיגת הנחת אבן הפינה למוסדותינו הקדושים בבני ברק, שהיה בשנת תשכ"ד לפני כמעט שישים שנה, אמר אאמו"ר שלאחר השואה האיומה שיצאו אחד מעיר ושניים ממשפחה, אמרנו לעצמנו

'התחיינה העצמות האלה?!' שהיו כולם בבחינת 'עצמות היבשות' ואיש לא פלל ומילל שיעלה עליהם בשר וחיו, ויקימו משפחות מחדש.

הייתה לנו שכנה, שנולדה עוד בחו"ל מספר שנים לאחר השואה האיומה, בתור בת בכורה לאביה ולאמה, פליטי חרב מפולין לאחר החורבן הנורא, אביה עבר את כל שבעה מדורי גיהנום ואיבד את משפחתו אישה וילדים ונשאר ערירי וגלמוד מכל בני משפחתו, לא עלינו. הלה היה שבור בגופו ובנפשו, ולא חשב כלל להתחתן ולהקים משפחה. אבא מארי זצוק"ל עבד בכל כוחו לשכנע אותו שלא יאבד תקוותו, ויקים ניר ושארית למשפחתו הענפה, ואכן זכיתי לראות בנים ובני בנים משפחה גדולה בלעה"ר שיצאה ממנו, הכול מכוחו וכוח כוחו של אותו צדיק, וכהנה רבות.

(בבית המדרש שלנו היה מתפלל יהודי שאורחותיו היו רחוקות מן היהדות החרדית, הלה היה איש ממורמר וקשה יום, הייתה לו בת יחידה שהתחתנה והעמידה שני ילדים קטנים, והנה תיכף גילו אצלה את המחלה ל"ע ונפטרה לאחר ייסורים, והיה שבור ורצוץ עד היסוד כמובן, עד שאיבד הטעם לחיות. הסב עמו מרן ודיבר על ליבו לאמור, אנשיל, תראה שבעזרת השם יגדלו הנערים, ויהיו לאנשים, והם יסבו לך רוב נחת. וכן היה, שלמרות ריחוקו ונישואיו בשנית של חתנו, ביום הכפורים היה חתנו בא עם הילדים וישבו כל התפילה, והם היו לו למאור עיניים כל חייו, ממש כמו שניבא לו אאמו"ר זצ"ל, וכהנה היו מעשים בכל יום).

אבא מארי זצ"ל תמיד היה תובע בפיו ואומר "ווי זענען די קינדער"? היכן הילדים, הביאו נא אותם אלי, ואכן הנני מכיר כמה וכמה מילדים אלה, שכולם זוכרים את קירובו של מרן שהיו מכל הלב, ואף על פי שחלק גדול היה מחסום של שפה, שהם לא דיברו יידיש ואבא דיבר בעיקר יידיש, אבל שפת הלב הרגישו כולם, ושאו מן החמימות והאכפתיות שהקרין.

היו יהודים שהגיעו לאבא מארי זצ"ל, שמקור מוצאם היה בפולין, והם עצמם היו כמעט ילדים בזמן השואה, ולא הכירו כמעט את בני משפחתם, בטח לא משפחה המורחבת, והנה מרן ברוב היותו מעורב עם הבריות עוד מלפני השואה, ואהבתו לישראל, היה חוקר אותם מי אתה ומי איך, ומאין באת, הלה היה בטוח ששואל מפני הנימוס כי מהיכא תיתי שיכירם, אבל הנה ראו זה פלא שאך הזכירו עיר מגוריהם, תיכף נענה מרן לאמור, הכרתי את פלוני דודך, ואת פלוני בן דודך, והם נסעו לרבי פלוני, עד שהיו פעמים שיצאו בהשתוממות, כאשר זכר לפעמים בשמות שהם כבר הספיקו לשכוח, ואלה היו מעשים לעיתים קרובות.

הרבה פעמים נוכחתי וראיתי, הן בארץ ישראל והן בחוצה לארץ, שהיה אאמו"ר מתחבר ממש כאיש אל רעהו עם היהודים מתפללי בית מדרשו, ודואג עליהם תמיד בכל צרתם ומשתתף בכל ליבו בעת שמחתם. והיו ביניהם כאלה שהיה מדבר על ליבם השכם והערב, שילבשו 'זיידענע קפטן'.. כמובן שמדובר בכאלה שבבית לבשו אבותיהם כן, רק צרת לבבם הרחיבו. לא היה זה קל, לא יום ולא יומיים, אנוכי הקטן

התפלאתי מאוד על הנהגה זו, וכי מה מנו יהלוך אם ילבשו קפטן או חליפה קצרה?? שהרי היה מדובר באנשים שומרי תורה ומצווה. אכן אאמו"ר הרחיק ראות, כי רצה שהבנים ובני הבנים יראו לפנייהם דמות דיוקנו של אביהם... ובאמת היו הרבה שהצליח עם השנים להפוך אותם, לקפטן יידן, ואף שלא לבשו שטריימל ברובם, אבל קפטן לבשו וחלק גם המשיכו כן אצל הילדים, ומהם אף כאלה שבהמשך הזמן גם גידלו זקנים, בפרט כשהילדים נעשו כן והתחתנו, וכמו שהיה רגיל אאמו"ר לומר בקדשו 'היינט די קינדער ברענגען צוריק די טאטעס'... זכותו יגן עלינו, אמן.

"אברהם אוהבי"

מתוך מאמר שהופיע בזמנו בעיתון 'המודיע'

לרגל יומא דהילולא של כ"ק מרן אדמו"ר מוהר"ר אברהם ישכר זצוק"ל¹

כל מי שזכה והכיר את כ"ק מרן אדמו"ר [מראדזין] זיע"א, ורק נגע בשולי גלימתו, קל וחומר מי שזכה להיות יותר מקורב בקודש פנימה, יאמר לך בברירות כשתשאל אותו, מה הייתה נקודה המרכזית שראית בעיני בשר שלך בכ"ק מרן אדמו"ר זיע"א? פה אחד יאמרו כולם "אהבת ישראל!"

מבואו ועד צאתו, כל ימיו היו מקשה אחת של אהבה עזה לכל יהודי באשר הוא. ההגדרה היותר חזקה תהיה "גאון באהבת ישראל!" אהבה זו התבטאה, בגווני שונים, לפי המקום והזמן, והיא גם הייתה החוט הסובב בכל דברי תורתו של רבנו זיע"א. בכל פעם שפתח באמרות קדשו, דאג לשלב משהו מענייני 'אהבת ישראל' וכמעט בכל פעם שסיים מדברות קדשו הפטיר במילים אלה "שיהיה אהבה ואחוה ושלוש ורעות".

מרגלא בפומיה של כ"ק מרן אדמו"ר זיע"א, לספר סיפור שראה בצעירותו כשהיה נוכח במרחצאות העיר 'שצאווניץ' שהייתה עיירת מרפא בפולין, והתאספו שם כמה מגדולי וצדיקי הדור, וקיימו אספה למען מתן עזרה כספית לעניים לצורך חימום ביתם בחדשי החורף (א"ה, לנו זכור שהיה מדובר לצורך מימון הוצאות המרפא של העניים מחוסרי היכולת שנמצאו שמה בעיירת המרפא).

אחד מהרבנים שנאמו באספה, היה מחסידי צ'ורטקוב (א"ה: היה זה הגאון המפורסם רבי זאב וולוויל ניסנבוים ראב"ד דראהביטש, בעל מחבר ספר 'זיו הלבנון'), והביא בתוך דבריו בשם הרה"ק רבי דוד משה מטשורטקוב זצוק"ל: 'לכאורה כאשר אנשים מגיעים למקומות מרפא, הם אינם יכולים להתנהג בהליכותיהם כמו בהיותם בביתם, חסרות להם הקביעות בסדרי הלימוד כבחי היום יום שלהם. ישנם קשיים בתפילה, ועוד דברים המפריעים לאדם הנמצא מחוץ לביתו. ואם כן, איך אדם

¹ נכתב על ידי אחד ממקורבי כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל (הרב א.ר.ג. הי"ו). נעתק בשינויים קלים.

כזה עובד את ה' במקומות הללו! הרי צריכה להיות לאדם שליחות מסוימת בכל מקום שהוא נקלע לשם בעל כורחו, מה השליחות במקום??

וענה על זה הרה"ק מטשורטקוב:

'כשאנשים מגיעים מכל קצוות ארץ לשהייה קצרה במקום מרפא, נפתחים לאדם קשרים חדשים, אנשים מכירים זה את זה באותה תקופה מוגבלת, ונוצרת ביניהם קשר של 'אהבה שאינה תלויה בדבר'. מכיוון שמיד חוזר כל איש ואיש למקומו, והאהבה שנשארת ביניהם אינה תלויה בשום דבר. ממילא יש בכך 'עבודת השם' מחודשת ששמה 'אהבת ישראל', והרי 'אהבת ישראל' הינה 'עבודת הבורא'!

וכשהיה כ"ק מרן אדמו"ר זיע"א מספר זאת, היה מרעים בקולו ואומר "שומעים אתם יהודים! 'אהבת ישראל' זו עבודת הבורא!.."

גם כשהיה מרן אדמו"ר צריך להוכיח מאן דהוא, היה מנסה בכל כוחו לדאוג לכך שאותו יהודי לא ייפגע חלילה, ואף בדברים שהיו קשורים בנפשו שעמד עליהם בכל חומר הדין. למשל, עמוד התפילה בבית המדרש, שהיה מקפיד מאוד שלא ייגש לפני העמוד אדם שאינו מלובש באופן ראוי לעמוד התפילה, ויהיה חגור אבנט ('גארטיל') ומתפלל בנוסח המקובל בבית המדרש. ואמר לי כמה פעמים "דער עמוד איז נישט הפקר!" (=התיבה אינה 'הפקר'). וכל שכן בשבתות ובימים טובים שהקפיד על זה עד מאוד (=באותם הימים היה האזור מודרני יותר מכפי שהוא היום, וגם הזמנים היו שונים, ומרן זצ"ל קירב כדרכו כל אדם ואדם שנכנס לבית המדרש).

אף על פי כן, באם מכל סיבה שהיא ניגש לעמוד מישהו שלא לרוחו, הס מלהזכיר מלדחות אותו, אלא היה לוחש לגבאים שמותר בפעם הבאה לומר לאותו האדם הרוצה לגשת שישנו 'חיוב' מסוים בין מתפללי בית המדרש.

אמר לי פעם אחת אחר התפילה בראש השנה: 'ראה איך אפשר ללמוד מתקיעת שופר שבא לעוררנו לשוב בתשובה, ובא להוכיח אותנו על מעשינו. ניתן אפוא ללמוד בדרך ההוכחה, שתחילה עושים 'תקיעה' שהוא 'קול פשוט' וישר, מעין דיבור בעלמא. לאחריה מגיע 'שברים' שמתחיל להוכיח קצת ולשבור לב האדם, רק אחר כך באה 'תרועה' שהיא התוכחה בעצמה – שפרו מעשיכם – ומיד שוב מפטירים ב'תקיעה' היינו קול פשוט.

כפי שכבר הזכרנו, היה מרבה בדברות קדשו להביא עניינים אלו של 'אהבת ישראל' ו'השלוש', וכן ציטט פעם את הגמרא במסכת סוכה (לב:): בבירור מהותו של ההדס. הגמרא אומרת כי 'ענף עץ עבות' שבכתוב הוא מין שענף חופים את עצו, ואיזה הוי אומר הדס. שואלת הגמרא, ואימא הירדוף? (=כמין קליעה עשויים עליו, רש"י).. ובהמשך מביאה הגמרא 'רבא אמר מהכא (יודעים שמין הירדוף פסול ללולב) דכתיב "האמת והשלוש

אתבו" (זכריה ח), על כך אומר רש"י: "האמת והשלום אהבו, וזה אינו לא אמת ולא שלום, שהוא עשוי לסם המוות", עכ"ל רש"י. והיה אומר מרן רבנו זיע"א 'האמת והשלום קלועים זה בזה, אין אמת בלי שלום ואין שלום בלי אמת, כל אפשרות אחרת היא סם המוות"! ודוק.

בכל חיי היום יום היה עיסוקו בקודש עשיית טוב ליהודים ו"א טובה טין פאר אַ איד". כבר אחרי התפילה בבית המדרש, כשהציבור היה ממהר לצאת, והוא זצל"ה היה עדיין בתפילתו מעוטף בטלית ומעוטר בתפילין, או בהורדת הטלית וקיפול התפילין, היו באים אליו אנשים לזכות בברכתו, והוא היה מפסיק בתפילתו ומאיר פנים לכל אחד בברכה ובחיוך חם.

הכרתי יהודי פשוט ממתפללי בית המדרש בשנותיו האחרונות, שראיתיו שלא היה יוצא לעבודתו ללא ברכת הבוקר מרבנו זיע"א. ובכל יום זכה למאור פנים מחודש.

סיפר לי בימי ה'שבעה' יהודי אחד ממתפללי בית המדרש הקבועים, שהיה מחביביו של כ"ק מרן אדמו"ר זיע"א, וכידוע היה מחבב מאוד אנשים שעסקם בתורה, אף אם עיסוקם התמידי לא היה בתורה, אבל אם הוא ראה את עסקם בתורה היה מראה להם אותות חיבה מופלגים, וסיפר הלה שדרכו הייתה כי בכל פעם שנקרא להתייצב לשירות מילואים, לגשת אחר התפילה לכ"ק מרן אדמו"ר זיע"א לקבל ממנו 'ברכת הדרך'. ופעמים רבות היה אומר לו רבנו זיע"א כתשובה 'מ'דארף נישט'! (=אין צורך) ואז היה יודע שעוד היום הוא חוזר הביתה מכל מיני סיבות.

אדמו"ר זיע"א היה עוסק כל ימיו במצוות בגופו, ואף כשנחלש מאוד, היה מתאמץ לנסוע לבקר כל חולה ששמעו הגיע לפניו, והיה אומר לו בחיוך "אם חלית רק כדי שאבוא לבקרך, הרי יצאת ידי חובתך ואתה יכול כבר להבריא...!". וכן לתנחומי אבלים היה מגיע למרות שפעמים רבות היה זה למעלה מכוחותיו. ואמר לי בערוב ימיו כחודש לפני שאושפז בבית החולים, "למעשה אני צריך לקחת את רשימת אנשי שלומנו, ולעלות לבקר כל אחד מהם בכדי לדעת מה שלומו וכדומה, בוודאי היה יוצא מזה הרבה תועלת! זאת למרות שהיה אז בגיל מופלג מאוד.

וידוע גם הסיפור שכבר פורסם רבות שנסע פעם בגילו המופלג לקנות מקום קבר עבור יהודי ב"הר המנוחות" בירושלים, והשקיע בדבר שעות רבות בחום היום. לשאלתי על מה כל הרעש? אמר לי 'כבר למעלה מארבעים שנה אני עושה לו טובות, ואתה רוצה שעכשיו אני אפסיק'!?

יהי רצון שנזכה להידבק בשולי אדרתו של כ"ק מרן אדמו"ר זיע"א, ונוסיף באהבת ישראל בכל דרכינו, ועל ידי זה נזכה וימליץ טוב בעדנו במקומו, כמאמר ה'זוהר הקדוש' במאי דעסיק איניש בהאי עלמא, עסיק בההוא עלמא' ובבחינת 'ואברהם עודנו עומד לפני ה', ונזכה לפתקה טבא אמן:

סוכה לנצח

הסיפור דלהלן, הקשור בחיי כ"ק מרן אדמו"ר מוהר"ר אברהם ישכר זצוק"ל, אשר יומא דהילולא קדישא שלו חל בימי חול המועד סוכות - הופיע בזמנו ב"מוסף סיפורי חג" של אחד היומונים הידועים ביהדות החרדית, בגיליון של ערב חג הסוכות, במלאת שנה לפטירת כ"ק מרן אדמו"ר זצ"ל. בימים אלה, לרגל יומא דהילולא של כ"ק רבנו אדמו"ר זצ"ל [ביום כ' תשרי, אושפיזא דיוסף צדיקא], אנו שבים ומפרסמים את הסיפור כלשונו, בשינויי עריכה קלים.

הסיפור, שהינו עיבוד ספרותי מובהק - גרעינו אותנטי, אף כי השמות בה שונו כמובן, והפרטים עצמם הינם על אחריות הכותב בלבד. אך "מוסר השכל" הנצחי שבו – בעינו עומד.

המערכת

שמש תל-אביבית קיצית, יוקדת, פיזזה על ראשיהם של אבא מרגליות ובניו, ישי ונתנאל. זיעה ניגרה על פניהם, כשהם הוציאו את קרשי הסוכה מן המחסן והניחום בצד החצר, כדי להעמיד את הסוכה שלהם.

אמת – לפני שנה, כשהם החליטו להישאר בסוכות בתל-אביב, הם נטלו רשות מכל השכנים לבנות סוכה בחצר המשותפת של הבניין. יש שכנים שלא הרשו בחזית, יש שביקשו להשאיר מעבר מרווח דיו לעוברים בחצר, יש שהתנו "להשאיר נקי". אבל לבסוף, הוקמה גם הוקמה הסוכה בפאתי החצר המטופחת. במשך שבעת ימי החג "הציצו" כולם אל הסוכה ונהנו, מי יותר ומי פחות, מהסוכה הנאה וממה שהיא מייצגת.

השנה, החלו בני משפחת מרגליות לבנות את סוכתם, מסתמכים על ההסכמה מן השנה שעברה. כך עמדו הם ועמלו משעות הבוקר, אבא, ישי ונתנאל; העמידו, חיזקו, תחבו. לקראת הצהריים כבר עמד השלד של הסוכה על כנו. אבא מרגליות כבר החל לאסוף את כלי העבודה לקראת מנוחת הצהריים, כאשר פתאום הוא שומע קול מאחוריו:

"מה זה הצריף הזה?" נשמע קולו המוכר של רמי, השכן מלמעלה.

"מה פשר המבנה הבלתי חוקי הזה?" מרים השכן קולו, משאינו נענה על אתר.

"שלום, רמיי" – הניח אבא מרגליות יד על כתפו של השכן רמי שחורי. "שכחנו שאתה דייר חדש בבניין. הצטרפת לפני חצי שנה, ולא קיבלנו ממך רשות להעמיד פה סוכה", הודה בכנות אבא מרגליות.

"לא קיבלת, ולא תקבל!" ענה רמי בכעס. בערב, הבן שלי מגיע. הוא "יעזור" לכם לפרק את הגרוטאה הזו!" הפטיר רמי בפסקנות, ועזב בזעם.

ישי ונתנאל עמדו במקומם נדהמים. אבא מרגליות – נאלם דום.

"מה יהיה על כל העבודה?" שאל בקול נשנק, נתנאל בן השבע.

ביממה הבאה, ניסה אבא מרגליות לבוא בדברים עם רמי. הוא גייס לשם כך כמה שכנים וותיקים, שדיברו על לבו. לבסוף נאות רמי להסכים, בתנאי שירחיקו את הסוכה מעט הצידה, כדי שהסוכה לא תהיה תחת חלונו, ולא יופרעו הוא ומשפחתו "מן הרעש".

* * * *

"בית הורים-גיל עד" – קידם שלט מוזהב את פניהם של רמי וניר בנו, כשנכנסו במבוא הבית לביקורם השבועי אצל הסבא, מוזס שחורי, אביו של רמי. נכון, בית-אבות זה שוכן בקרבת מקום לאזור מגוריהם, אולם לרגל עיסוקיהם בחיים, אינם מוצאים זמן לבקר בו את יקירם מעבר לפעם אחת בשבוע.

היום התלווה ניר לביקור, ולא בכדי. לניר ימלאו בשבוע הבא עשרים שנה. ניר עורך מסיבה משפחתית לרגל האירוע, והחליט להזמין אליה גם את סבו הקשיש. סבא, ממעט לעזוב את כותלי בית ההורים, או מפני שאינו מוצא כל עניין בכך, או משום שאין זמן וסבלנות לאי מי מילדיו לקחתו.

"שלום, אבא! מה שלומך?" פתח רמי, כתמיד.

"בסדר. מה כבר יכול להיות..." ענה אבא כהרגלו.

"שלום, סבא!" – פתח ניר את דבריו – תוכל לבוא למסיבה שלי, בשבוע הבא?"

"מסיבה? לשם מה", תמה הסבא.

"יש לו יום הולדת, הוא יהיה בן עשרים", נחלץ רמי לעזרת בנו. "באותה הזדמנות, תוכל להתרשם מן הדירה החדשה שלנו", הוסיף, כשהוא נזכר שהוא בכלל לא נתן עד כה לאביו הזדמנות לבקר בדירתו החדשה.

וכך, שהם סיכמו על יום ושעה, נפרדו רמי וניר מן הסבא והותירוהו לצפות ל"יום ראשון בחמש", אזי יואיל רמי ברוב טובו לקחת את סבא במכוניתו אליו הביתה למסיבת יום הולדת של בנו יקירו, ניר.

* * * * *

בינתיים...

הסוכה של משפחת מרגליות, הלכה ונבנתה. ריח הסכך הטרי עלה באפם של הפוקדים את חצר הבניין. השכנים, כבר פינו עבור הסוכה פינה חמה בליבם, והיו מתעניינים והולכים בה ובקישוטיה. רק רמי שחורי היה מביט לעבר הסוכה בכעס מופגן. הוא שותק אמנם, אך שתיקתו רועמת ומצלצלת.

ליל התקדש החג. אתא ערב. צללי חמה אחרונים צללו במי ימה של תל-אביב. משהו טמיר ונעלה מורגש שם באוויר, חופף על הסוכה של מרגליות. אפילו השכנים בבניין, שיצאו את ביתם לעיסוקיהם ובילויהם, עברו באיזו שהיא חרדת קודש סמוך לסוכה. מר אבני, אחד השכנים, אף חבש כיפה מגוהצת וביקש למלמל ברכה בסוכה. אחת הילדות בבניין, אף הזמינה את חברותיה לבקר ולהציץ בסוכה. ברגש רב, עמדו והתבוננו בסוכה, נעצו עיניים בוהות בנורות הצבעוניות המהבהבים. אימא מרגליות קיבלה אותן בחביבות, והזמינה אותן לשבת בסוכה פנימה, לקלוט בנפשן משהו מאווירתה המרוממת, כמה שהן יכולות ומסוגלות.

הגיע ובא יום ראשון בשבוע, חול המועד של סוכות. שעת ערב, עם משב רוח קל, המבשר את בוא הסתיו. קול חריקת בלמים קורע את הדממה, עם כניסת מכוניתו של רמי שחורי למתחם החנייה. רמי קופץ מעם מושבו, פותח את תא המטען ושולף החוצה את כיסא הגלגלים של אביו. אחר הוא מחזיק היטב בידי הגרומות של אבא, ומנסה לעזור לו לקום מן המושב האחורי ולהתיישב בתוך כיסא הגלגלים.

סבא התקשה לעבור מן הרכב אל הכיסא, והשמיע קולות גניחה. לשמע הקולות, אבא מרגליות זינק מתוך הסוכה לעזרתו. ללא אומר וללא דברים, נשא את סבא הישר לתוך הכיסא.

"תודה", הפטיר רמי, באי נחת בולט.

"בבקשה. תודה לך על שזיכית אותי במצווה", השיב אבא מרגליות במאור פנים.

"נראה שאתה יודע את המקצוע", הפטיר הסבא חלושות.

"כן. בזמנו סייעתי לאבי ז"ל", אישר אבא מרגליות בנענוע ראש.

והנה כבר אוחז אבא מרגליות בעגלה, ומוביל את הסבא באופן חלק, כבקיא ורגיל.

"לעזור לך לעלות?", שואל מרגליות.

"אם לא קשה לך", משיב רמי מתוך הכרח.

"רגע, מה זה?" הצביע הסבא על הסוכה שבדרך.

"זה כלום", פלט רמי.

"זו סוכה" אמר בזהירות השכן מרגליות.

"סוכה? סוכה, סוכה..." מלמל מוזס שחורי.

"אבא, בוא נעלה", נלחץ כבר רמי.

"רגע, נראה קודם את הסוכה", ביקש הסבא, בהחלטיות שלא תאמה את מצבו.

"אבא, אבל עוד לא ראית את הדירה החדשה שלי", הזכיר רמי.

"קודם ניכנס לסוכה", לקח הסבא פיקוד, למול עיניו המשתאות של רמי.

מרגליות הביט ברמי, אשר חשב לרגע, ולבסוף הנהן לאות הסכמה. "אבל רק לרגע! מחכים לך למעלה".

אבא מרגליות הכניס את סבא שחורי לתוך הסוכה. ובפנותו לרמי אמר: "אתה מוזמן", והחווה בידו לעבר פתח הסוכה. אבל רמי נשאר לעמוד בפתח, שעה שהסבא הובל בעגלתו פנימה.

* * * * *

מוזס שחורי מביט סביבו בהתרגשות. ידיו רועדות, שפתותיו רוטטות, וכל כולו נתון בסערת רגשות, המטלטלת את נשמתו וגופו בעוז. דפנות הסוכה הקיפוהו, סבבו אותו, הגנו עליו, ולסבא שחורי היה טוב ונעים לחסות בצלם.

שקט שרר שם. הדיבור ניטל מפי אבא מרגליות ורמי. סבא שחורי ניסה למלמל משהו, אך המילים יצאו מפיו מקוטעות.

"כזו סוכה היה לאבא בעיר וולודאבה שבפולניה. ר' ישראל שוורץ, הי'בעל תפלה' של העיירה", התייצב מעט קולו של סבא שחורי. "בלילות של חול המועד סוכות, הייתה הסוכה שלנו מוצפת בחבריו של אבא וסתם אנשים מן העיירה, שהיו באים לשמוע את זמירותיו של אבא, כשהוא היה עושה זכר לשמחת בית השואבה..." התרפק סבא שחורי על מה שהיה ואיננו, ומשהו נרגע בו. "אני, מויש'לה, הייתי יושב לצדו של אבא ומנסה להתחקות אחריו, לסלסל בקולי", השתפכה בת שחוק על פניו הקמוטות של הסבא. "זה התחיל בשירה, והסתיים בריקוד נלהב בתוך הסוכה הגדולה שלנו, שהייתה צרה מהכיל", הרים סבא שחורי את קולו ונענע בעוז את רגליו.

רמי נע באי נחת. הוא יודע, כשאבא מתרפק על זיכרונותיו, הוא מתנתק ממסגרת הזמן והמקום.

"אבא, אל תתרגש", ניסה רמי את מזלו.

אך שחורי היה נתון "שם" בוולודאבה, לא שת ליבו למה שקורה כאן ועכשיו.

"הכול היה טוב, עד שפרצה המלחמה", המשיך הסבא ומשהו בחיוניות שלו החל לדעוך.

"שלום סבא!", נשמע קולו של מיקי, שהצטרף לרמי בדרך למסיבה של הבן-דוד.

"שלום, נכד, היכנס" ענה סבא, אחוז שרעפים.

"כשפרצה המלחמה, הכול נגמר", המשיך שחורי מנקודה שפסק. "הכול נגמר! לא היה בית, לא היו הורים. לא הייתה שבת. לא הייתה ישיבה. רק מרדף בלתי פוסק אחרי החיים", המשיך סבא לאט ובשקט. "נאבקנו על החיים, על פרוסת לחם, פשוטו כמשמעו. על כל טיפה של מים. שם, בגטו של וולודאבה, הצטופפו כל בני העיירה ונוספו עליהם 'אורחים' רבים שהביאו לנו 'ברוב טובם' הגרמנים הצוררים הארורים", עלה חיוך מריר על שפתותיו של סבא. "אחר כך, ברחנו ליער", דילג סבא על פרק ידוע לרמי, למיקי ולבן משפחה נוסף שהצטרף בינתיים.

"ביערות פולין הסתובבנו שנתיים, כאשר רק כותנתנו לעורנו. היינו כחיות השדה, כחיות נרדפות. אכלנו מעצי היער, שתינו מי גשמים ומי שלגים שהפשירו. הסתתרנו בינות לעצים עבותים. פעמים, נאלצנו אף לטפס כסנאים לצמרות העצים, מפחד הצוררים", המשיך סבא שחורי את דבריו, כשהוא תולה את עיניו בנקודה עלומה אי שם.

"הפעם האחרונה שהייתי בסוכה, זה היה ביער, לפני שישים שנה... שישים וחמש שנה! לא הייתי בסוכה. כמעט שישים וחמש שנה----" – החל מייבב סבא שחורי----

"----כאן בארץ----" – ניסה סבא שחורי לגולל את ההמשך, אך סכר הדמעות פרץ כאשד ומנע ממנו להמשיך.

"שם, ביער, שכחנו חיי אדם מה הם", נשאר סבא באותם ימים קשים, "נלחמנו על קיום בסיסי. לא התעניינו איזה יום היום. השבת, שהייתה מקור החיות שלנו, כמעט נשכחה מתעודתנו. לוח הזמנים של החגים – אבד מאתנו..."

"----עד שיום אחד פגשתי "אותו"----ניצת משהו בקולו של סבא. "אותו, את "הראדזינער". הוא, שמר על הצלם, על הלבוש החסידי, שאנו מזמן כבר וויתרנו עליו. הוא שמר על החשבון של ימות השבוע. הוא גם התפלל. הוא, בכל הווייתו, החזיר אותנו לבית אבא!" רמי ומיקי, שעמדו בפתח, זעו באי נחת.

"סבא, כבר מאוחר, חבל על הזמן, בוא למעלה", קטע אותו ניר שהצטרף פתאום, ירד מלמעלה ולא הבין מה עושים כולם למטה.

"סבא, אתה מתרגש מידי", פנה מיכאל אליו ביתר עדינות.

אבל סבא כאילו לא שמע, והוא המשיך :

"הראדזינער, דער היינטיקע רעבע" [=הרבי הנוכחי], דיבר מוזס שחורי ב"מאמע לשון "שלו, נתן טעם בחיים שלנו, הבדיל אותנו מן הבהמות שדרנו בחברתן", הביט סבא סביבו, מוודא שכולם פה מבינים מה עבר עליו.

"איך היה לו סוכה, לראדזינער? סוכה חבויה! הוא כרה בור וסיכך אותו בעצי היער-סוכה למהדרין. בה הוא קיים בחירוף נפש מצוות סוכה בהידור, כל שבעת הימים. אני", נאנח סבא מוזס, "אני שהיתי בה פעם אחת, בסוכה זו, ומני אז ועד הנה לא קיימתי מצוות סוכה---"

השתררה דממה. אף לא אחד זע. פני כולם היו כבושים בקרקע, לא ההינו להביט איש בפני רעהו. סבא היה שוב זה ששבר את הדממה וביקש לטעום דבר מה, לעשות ברכה בסוכה---

* * * * *

סבא סיים. החבורה הכבודה פנתה לצאת, כשלפתע הגיע אורח לסוכה של מרגליות: ר' מאיר לוי, חבר נעורים של אבא מרגליות.

"שלום עליכם ר' מאיר, במה זכינו?"

"הגעתי הבוקר מטבריה לבני ברק, להלווייתו של הראדזינער רעבע---", ולא ידע מה מעוללות מילים אלו שלו.

"אבי היה חסיד-תלמיד של הראדזינער רבי, עוד מימי עברה וזעם", הסביר ר' מאיר כשהוא חש במשהו לא מובן באוויר, "האדמו"ר מראדזין סידר קידושין להוריי, כפי שסידר לפליטים רבים שאיבדו את הכול, והוא הפיח בהם עוז ותעצומות להקים בתיהם מחדש", המשיך להסביר ר' מאיר, כשהוא מרגיש שכולם רתוקים לשמוע את אמרי פיו ואת זיכרונותיו "מהימים ההם". גם בשנים שלאחר מכן, כשהוריי ז"ל עלו לארץ ישראל עם משפחתם הצעירה והשתלבו בחיי הארץ, יחד עם קשיי הבראשית ובעיות הפרנסה שליוו אותם, חזר אבי ז"ל ויצר קשר מחודש ואמיץ עם הראדזינער רבי, אשר בינתיים, לאחר שהות של שנתיים בארץ ישראל, עבר להתגורר בארצות הברית. אבל גם משם הקשר המיוחד על ידי מכתבים, ובפרט בעת ביקוריו התכופים של הרבי כמעט בכל שנה ושנה, לשהות במחיצת חסידיו כאן בארץ. בפרט ובמיוחד נתחזק הקשר עם הרבי ביתר שאת, עם עלייתו של הראדזינער רבי ארצה לפני כשלושים שנה, והשתקעותו בארץ הקודש ליד בית המדרש של החסידות.

לצערנו, בשנים האחרונות חלה התדרדרות במצב בריאותו של הרבי, ונאלץ להתאשפז בבית החולים באופן ממושך. גם אז, בימים הקשים, לא חדלנו אנו, מלבקר את הרבי ולהתפלל לרפואתו. אך לצערנו ולדאבונו הגדול, אמש נתבשרנו בבשורה המרה שהרבי, שריד לדור קדומים מלפני החורבן הגדול של היהדות הפולנית ונצר לשושלת אדמו"רים ורבנים בפולין,

וממשיך השושלת של ראדזין כאן בארץ ישראל, נשמתו הטהורה עלתה השמימה בעצם ימי החג, כשמסע ההלוויה ההמוני יוצא היום בשעות הבוקר מבית מדרשו אשר בבני ברק, לעבר אחוזת קברו אשר בהר המנוחות בירושלים. כמובן שמעת שנתבשרתי על הסתלקות הרבי, תיכף נטלתי את רכבי ועשיתי את דרכי לעבר בני ברק להשתתף במסע ההלוויה עד למקום מנוחתו בירושלים, כמעט כל היו לא טעמתי מאומה אבל לחלוק כבוד אחרון לרבי, זה בשבילי מעל הכול, הן לכבוד אבי המנוח ז"ל שהיעה קשור בכל נימי נשמתו אל הרבי, והן גם בגלל הקשר האישי שלי לרבי, שהרי כבר מצעירותי, בעת ביקוריו של הרבי בארץ וכמובן שגם לאחר מכן, נטל אותי אבי ז"ל עמו לראדזינער רבי, אשר הראה כלפיי אותות חיבה מיוחדת ודיבר עמי בלי מחיצות, למרות הבדלי הגיל והמעמד שלא ניתנים לגישור. ובכן, רק כעת הנני חוזר משם, ממסע ההלוויה, ובדרך עברתי דרך פה, אמרתי לעצמי אני רק אקפוץ אליך לכמה דקות, הן בגלל שלא פגשתיך זה עידן ועידנים ורציתי גם לראות מקרוב מה שלומך, והן מפני שחשבתי אולי אוכל לנוח קמעא מטרדת הדרכים ולהכניס משהו לפה---

"---רגע, רגע, מדוע אתה בוכה ככה, פתאום?" – פונה ר' מאיר לעבר סבא שחורי, המנגב את עיניו במטפחת ללא הרף, "מה קרה לך אדוני? האם הכרת את הראדזינער רבה?"

"אני, האם הכרתי?---שואל-מגיב סבא שחורי בקול נשנק, "הלא זה עתה הנני מספר לנכדיי על קורותיי בימי עברה וזעם של המלחמה האחרונה, כשלעת אשר כזאת זכיתי להיכרות קרובה עם הראדזינער רבי, אשר קיים את מצוות הסוכה במסירות נפש שלא תתואר, ואתה עוד שואל האם הכרתיו, ומדוע עולים רגשות לבי על גדותיו?---"

"רואה אנוכי, כי כוחה של מצוות סוכה – שזורה היא לנצח בחיי עם ישראל! – הכריז אדון מרגליות, בעל הסוכה, בהתרגשות רבה. "זה עתה נוכחנו לראות במו עינינו, כיצד פיסות נצח של העם היהודי מתחברים יחדיו, בזמן אמת, מסביב למיטתו של צדיק. לראות את יד ההשגחה העליונה בזימון אנשים ומאורעות כה רחוקים ושוניים, אל תחת קורת גג אחד, כאן בעיר תל אביב שבארץ ישראל, שנים כה הרבה לאחר החורבן הנורא שעבר על עם ישראל בדורנו – זהו "צירוף מקרים" שמימי, שלא ניתן להתעלם מקיומו---"

סבא מרגליות הנהן בראשו בדומיה, כשנכדיו ניצבים סביבו מהורהרים ונרגשים---

* * * * *

ח ג ש מ ח !

ופתקה טובה !

”וְהָיוּ עֵינָיו רְאוּת אֶת-מִזְרִיחַ...”

(ישעיה ל, ב)